

KONCEPCIJA *VIENĀDAS IESPĒJAS VISIEM*

1.IEVADS

1990.gada 4.maijā, atjaunojot Latvijas neatkarību, Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma Deklarāciju par Latvijas Republikas pievienošanos starptautisko tiesību dokumentiem cilvēktiesību jautājumos, tai skaitā:

ANO 1948.gada 10.decembra Vispārējai cilvēktiesību deklarācijai;

ANO 1971.gada 20.decembra Deklarācijai par garīgi atpalikušo personu tiesībām;

ANO 1975.gada 9.decembra Deklarācijai par invalīdu tiesībām.

1991.gada 10. decembra Latvijas Republikas Konstitucionālais likums "Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi" nosaka, ka "Cilvēks, viņa dzīvība, brīvība, cieņa un tiesības ir Latvijas valsts augstākā pamatvērtība" (1.pants) un visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma priekšā neatkarīgi no rases, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, sociālā, mantiskā un dienesta stāvokļa un izcelšanās (12.pants). Valsts pienākums ir aizsargāt cilvēku, viņa dzīvību, brīvību, drošību, cieņu, tiesības un īpašumu (3.pants).

1992.gada 29. septembrī, pieņemot likumu "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību", tika noteiktas invalīdu tiesības un valsts un pašvaldību pienākumi pret invalīdiem Latvijas Republikā. Likums reglamentē invaliditātes noteikšanas kārtību un kārtību, kādā invalīdiem sniedzama medicīniskā un sociālā palīdzība, palīdzība nodarbinātības jautājumos, invalīdu tiesības uz materiālo palīdzību un palīdzību sociālās integrācijas veicināšanai.

1995.gads aizsāka pārkārtojumu procesu sociālās drošības sistēmā, skarot gan pensiju jautājumus, gan sociālās palīdzības jautājumus un daudzus citus jautājumus, kas ir svarīgi ikvienam sabiedrības loceklim un būtiski ietekmē invalīdus. Likums "Par sociālo drošību" noteica jaunus sociālās drošības sistēmas darbības pamatprincipus - sociālo pakalpojumu vienlīdzīga garantēšana neatkarīgi no dzimuma, rases, tautības, reliģiskās pārliecības, solidaritāte, sociālā apdrošināšana un palīdzība, profilakse, pašpārvalde un individuāla pieeja, paredzot personas līdzdalību un atbildību.

Krasi mainoties Latvijas sociāli ekonomiskajiem apstākļiem,

notiek pāreja uz citiem ekonomiskajiem (tirgus attiecības, privātais bizness) principiem. Līdz ar to ir arvien grūtāk nodrošināt un garantēt invalīdu tiesību aizsardzību, tai skaitā atvieglojumu sistēmu, tikai ar valsts institūciju spēkiem un administratīvajām metodēm, risinot šīs problēmas nošķirti, kā atsevišķas grupas problēmas. Daudzos gadījumos tās ir kopīgas ar visas sabiedrības problēmām un tāpēc ir nepieciešams problēmu risināšanā iesaistīt visas demokrātiskās sabiedrības struktūras.

Koncepcija ir izstrādāta balstoties uz ANO Deklarācijā par invalīdu tiesībām, Deklarācijā par garīgi atpalikušu personu tiesībām, Bērnu tiesību deklarācijā, ANO paraugnoteikumos vienlīdzīgu iespēju radīšanai invalīdiem, Eiropas padomes rekomendācijā Nr.R (92) 6 (A Coherent Policy For the Rehabilitation of People with Disabilities) minētajiem pamatprincipiem.

2.MĒRĶIS

Koncepcijas mērķis ir iezīmēt pamatnostādnes, lai radītu vienlīdzīgas iespējas visiem sabiedrības locekļiem veikt to lomu, kas ir normāla atkarībā no vecuma, dzimuma, sociālajiem un kultūras faktoriem katram indivīdam. Ikvienam ir nepieciešams respektēt citu sabiedrības locekļu vajadzības un ir tiesības, lai tiktu respektētas viņa vajadzības.

Koncepcijas praktiskā puse ir noteikt nepieciešamos soļus un pasākumus, lai novērstu traucējošos faktorus un īstenotu dzīvē mērķi - radīt sabiedrību ar vienādām iespējām visiem, tai skaitā arī invalīdiem.

Koncepcijas realizācijas rezultātā:

- tiks pilnveidota sociālās drošības sistēma;
- tiks izveidota sistēma, kura nodrošinās nepārtrauktu rehabilitācijas procesu;
- personai neatkarīgi no vecuma, statusa, citiem faktoriem būs iespējams saņemt tai nepieciešamos pakalpojumus;
- palielināsies invalīdu pašapziņa un pašnoteikšanās, tiks radītas iespējas invalīdiem justies kā pilntiesīgiem sabiedrības locekļiem, nodrošinot cik vien tas iespējams pilnvērtīgu, neatkarīgu un labu dzīvi, ņemot vērā invaliditātes smagumu un invalīda vajadzības un vēlmes.

Koncepcija ir izstrādāta laika periodam līdz 2010. gadam.

3.PATREIZĒJĀ SITUĀCIJA UN GALVENĀS PROBLĒMAS

Saskaņā ar likumu "Par invalīdu medicīnisko un sociālo aizsardzību" (turpmāk: likums), invalīds ir persona, kurai sakarā ar slimību, traumu vai iedzimtu defektu izraisītiem orgānu sistēmu funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā un sociālā palīdzība un kurai ir noteikta invaliditāte šajā likumā un citos normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā. Savukārt, invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs ar vecuma pārmaiņām organismā nesaistīts fizisko vai psihisko spēju ierobežojums, kas apgrūtina personas integrāciju sabiedrībā, pilnīgi atņem vai daļēji ierobežo tās spēju strādāt un sevi apkopt.

Atbilstoši likumam, invaliditāti nosaka Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisija un tās struktūrvienības (turpmāk: komisija). Komisijas darbību un invaliditātes ekspertīzes kārtību nosaka Ministru kabineta noteikumi.

Saskaņā ar Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem, 1998.gada 1.maijā Latvijas Republikā bija **116306** invalīdi. Vecuma grupā no **40 līdz 60 gadiem ir reģistrēti 47691 invalīdi**, jeb 41% no kopējā invalīdu skaita. Jo personas vecums ir tuvāks pensijas vecumam, jo grūtāk noteikt, vai fizisko un psihisko spēju ierobežojums ir vai nav saistīts ar vecuma izmaiņām organismā. Vecuma grupā no **60 līdz 80 gadiem ir 42984 invalīdi**, jeb 36,9% no kopējā invalīdu skaita. Nosakot invaliditāti, rodas tiesības uz dažādu veidu atvieglojumiem, kas bieži vien ir stimuls invalīda statusa iegūšanai.

Otra būtiskākā iezīme ir tā, ka atšķiras bērnu invalīdu skaits vecumā **līdz 16 gadiem**, kad invaliditāti nosaka ārstējošais ārsts, - un invalīdu, vecuma grupā **no 16 līdz 18 gadiem** (invaliditāti nosaka komisija), skaits. Šobrīd nav pētījumu, kāpēc ir šāda atšķirības skaitļos. Kā viens no iemesliem varētu būt dažādu kritēriju piemērošana, novērtējot personu fizisko un psihisko spēju ierobežojuma pakāpi, kā arī valsts paredzētā piemaksa pie valsts ģimenes pabalstiem, tā risinot ģimenes sociālās problēmas.

Nosakot invaliditāti, tiek ņemti vērā sekojoši kritēriji: fizisko vai psihisko spēju ierobežojums, personas iespējas integrēties sabiedrībā, spējas strādāt un sevi apkopt. Darbspēju zudums un veselības zudums (fizisko vai psihisko spēju ierobežojums) atsevišķi netiek novērtēti. Tajā pat laikā likums nosaka, ka invaliditāte ir ilgstošs vai nepārejošs fizisko vai psihisko spēju ierobežojums, kas nav saistīts ar vecuma

pārmaiņām cilvēka organismā. Tomēr straujš fizisko vai psihisko spēju ierobežojums ir raksturīgs tieši pirmspensijas vecumā un daudzos gadījumos vecuma pārmaiņas organismā iestājas ātrāk. Līdz ar to vislielākais invalīdu skaits ir pirmspensijas un pensijas vecuma grupās. Persona cenšas iegūt invalīda statusu, jo rodas tiesības uz dažādu veidu atvieglojumiem, - bezmaksas transportu, atvieglojumiem medikamentu iegādē un citiem pakalpojumiem. Daudzos gadījumos rodas ilūzija, ka iegūstot invalīda statusu un tiesības uz atvieglojumiem, būs iespējams uzlabot veselību, atgūt darbības. Tajā pat laikā pirmspensijas vecumu sasniegušām personām un pensijas vecuma personām nav iespēju saņemt palīdzību, izmantojot atvieglojumu sistēmu, jo tām nav invalīda statuss. Patreizējos ekonomiskajos apstākļos, pie samērā lielā slēptā bezdarba līmeņa un zemajām vecuma pensijām, invaliditātes pensija ir stabils un regulārs ienākuma avots, kas saistās ar statusa saņemšanu. Šādos apstākļos pirmspensijas vecumu sasniegušajām personām zūd motivācija atgriezties darba tirgū.

3.1.Veselība.

Sabiedrībā ir vispārpieņemts viedoklis, ka invaliditātes cēlonis ir traumas. Saskaņā ar komisijas sniegtajiem datiem, ir iespējams secināt, ka invaliditātes cēloņi pamatā ir dažādas slimības.

1997.gadā pirmreizējās un atkārtotās invaliditātes struktūra pēc slimībām ir sekojoša

Vieta	Slimību grupa	Pirmreizējā invaliditāte	
		1997.g	1996.g
1.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	25,7%	22,9%
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	13,9%	14,7%
4.vieta	pārējās slimības	11,8%	13,7%

Vieta	Slimību grupa	Atkārtotā invaliditāte	
		1997.g	1996.g
1.vieta	psihiskās slimības	17,9%	16,5%
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	17,3%	20,0%
3.vieta	pārējās slimības	15,3%	13,4%
4.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	12,4%	12,5%

Salīdzinot invaliditātes struktūru strādājošiem un nestrādājošiem, vietu sadalījums ir sekojošs:

Pirmreizējā invaliditāte						
Strādājošie				Nestrādājošie		
Vieta	Slimību grupa	1997. %	1996. %	Slimību grupa	1997. %	1996. %
1.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	24,1	18,8	onkoloģiskās saslimšanas	26,4	25
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	20,4	22,4 %	psihiskās slimības	13,9	12,1
3.vieta	traumas	14,5	14,1	traumas	13,5	13,3
4.vieta	pārējās slimības	12,7	14,5	pārējās slimības	11,4	13,2

Atkārtotā invaliditāte						
Strādājošie				Nestrādājošie		
Vieta	Slimību grupa	1997. %	1996. %	Slimību grupa	1997. %	1996. %
1.vieta	pārējās slimības	23,8	19,7	psihiskās slimības	19,3	17,6
2.vieta	sirds un asinsvadu slimības	18,3	19,7	sirds un asinsvadu slimības	17,1	19,9
3.vieta	kaulu, muskuļu un saistaudu slimības	14,0	14,2	pārējās slimības	14,5	13,0
4.vieta	onkoloģiskās saslimšanas	13,7	14,1	onkoloģiskās saslimšanas	12,4	12,4

Labklājības ministrijas dati par bērnu invalīdu sadalījumu pēc slimībām tikai nedaudz atšķiras no pieaugušo personu slimību dalījuma.

Patreizējos ekonomiskajos apstākļos tiek krasi samazināts ārstēšanās ilgums ārstniecības iestādēs, nepietiekams veselības pasākumu finansējums nenodrošina medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu sniegšanu gados veciem cilvēkiem. Maksas

pakalpojumu noteikšana samazina iedzīvotāju skaitu, kuri izmanto un kuriem nepieciešamas regulāras veselības pārbaudes.

1997. gadā Ministru kabineta noteikumi nr.102 "Noteikumi par atvieglojumiem ārstniecības līdzekļu iegādē pacientu ambulatorai ārstniecībai 1997.gadā" noteica, ka I grupas invalīdiem un II grupas nestrādājošiem invalīdiem ir tiesības saņemt medikamentus ar 100% atlaidi invaliditāti izraisījušās slimības ārstēšanai, II grupas strādājošiem invalīdiem ar 50% atlaidi invaliditāti izraisījušās slimības ārstēšanai. Sociālās palīdzības sistēma nodrošina invalīdus ar protēžu ortopēdiskajiem izstrādājumiem un kompensatorajām palīgierīcēm, kā arī dod iespēju saņemt virkni sociālo pakalpojumu.

Problēmas:

- pašreizējā situācija neveicina pacienta veselības un darbaspēju atjaunošanu un medicīnisko rehabilitāciju;
- sabiedrība nav orientēta uz veselīgu dzīves veidu;
- trūkst informatīvi izglītojošu programmu, pasākumu un finanšu pasākumu veikšanai;
- nav izveidota vienota medicīniskās rehabilitācijas centru sistēma;
- personām nav iespējams saņemt kvalificētus pakalpojumus savā dzīves vietā vai pēc iespējas tuvu tai;
- pieejamais protēžu ortopēdisko izstrādājumu un kompensatoro palīgierīču sortiments ir nepietiekams un daudzos gadījumos kvalitāte nav atbilstoša pasaulē vispārpieņemtajiem standartiem;
- gan medicīniskos, gan sociālās palīdzības pakalpojumu centros trūkst kvalificētu speciālistu;
- esošajos centros ir nepieciešams uzlabot materiāli tehnisko bāzi;
- valstī nav pilnas informācijas par invaliditāti, tās cēloņiem, par invalīdiem un to vajadzībām.

3.2.Izglītība.

Pašlaik 63 speciālās izglītības iestādēs piedāvā izglītību skolēniem **11 dažāda veida attīstības traucējumu un saslimšanas gadījumos**. Pēc Izglītības un zinātnes ministrijas datiem 1996./97. mācību gadā vispārējās izglītības iestādēs mācījās 339 834 skolēni, tai skaitā speciālās izglītības iestādēs 8155 skolēni, no tiem tikai 1147 invalīdi. 1997./98.mācību gadā speciālās izglītības iestādēs un vispārīzglītojošo skolu speciālās izglītības klasēs mācās 9943 bērni ar garīgās un fiziskās attīstības, dzirdes, redzes un logopēdiskajiem traucējumiem, ar psihoneiroloģiskām slimībām, ar gremošanas un

elpošanas orgānu slimībām. Speciālās izglītības iestādēs 70% bērnu ir ar vairākiem attīstības traucējumiem. Apmēram 8 tūkstoši bērnu, kuriem ir dažādi attīstības traucējumi, mācās vispārējās izglītības iestādēs. Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem vecuma grupā no 7 līdz 16 gadiem par invalīdiem ir atzīti 5192 bērni (dati precizējami, jo valstī nav vienots bērnu invalīdu reģistrs). Pēc Bērnu tiesību aizsardzības centra datiem aptuveni 1330 bērni invalīdi (nav informācijas par Rīgu) vispār neapmeklē skolu.

Ar Izglītības un zinātnes ministrijas 1997.gada rīkojumu nr.526 apstiprināta eksperimentālā programma "Bērnu ar smagiem fiziskās attīstības traucējumiem integrēšana Rīgas 66.speciālajā vidusskolā". Programmas mērķis ir radīt reālas iespējas un vislabvēlīgākos apstākļus bērniem ar smagiem fiziskās attīstības traucējumiem iegūt savam veselības stāvoklim, spējām un fiziskās attīstības līmenim atbilstošu izglītību, vienlaicīgi nodrošinot bērnu pedagoģiski psiholoģiskās un medicīniskās korekcijas iespējas. Arī jaunajā Izglītības likumprojektā ir noteikts, ka skolēni ar speciālām vajadzībām var iegūt speciālo pamatizglītību, vispārējo pamata vai vidējo izglītību, profesionālo izglītību speciālās izglītības iestādēs, rehabilitācijas un attīstības centros, vispārīzglītojošo skolu speciālajās vai parastajās klasēs, profesionālās izglītības iestādēs, ilgstoši slimojošo bērnu izglītošana notiek mājās vai ārstniecības iestādē.

Bērnu invalīdu integrācija vispārīzglītojošajās skolās ir problemātiska šim darbam nepietiekoši sagatavotu kvalificētu pedagogu trūkuma un invalīdiem nepielāgotas vides dēļ. Bērnu invalīdu integrāciju apgrūtina lielais bērnu skaits klasēs.

Netiek izvērtēta bērna attīstības traucējumu pakāpe un prognozētas bērna attīstības perspektīvas, sekots izmaiņām bērna attīstībā. Nav izveidota sistēma, kas veicinātu sadarbību ar citām ieinteresētām institūcijām un bērna vecākiem, informētu vecākus par bērna attīstības traucējumu smagumu, konsultētu par nepieciešamajiem pasākumiem, un atbildētu par individuālu mācību programmu izstrādi, ieviešanu un kopīgi strādātu pie programmas realizācijas.

Bērnu invalīdu integrāciju vispārīzglītojošās skolās kavē dažāda veida finansējuma apjoms vienam bērnam vispārīzglītojošās un speciālajās mācību iestādēs. Izglītības sistēmā netiek realizēts princips "nauda seko klientam", līdz ar to finansējums neseko līdzīgi bērnam, lai kurā iestādē arī viņš mācītos. Nepietiekamā finansējuma dēļ bērniem invalīdiem ir iespējas saņemt, galvenokārt, pamatizglītību.

Vidējās izglītības iegūšana ir svarīga, lai nodrošinātu iespēju iegūt augstāko izglītību un iespējas invalīdiem iegūt vidējo, profesionālo un augstāko izglītību teorētiski ir vienādas ar pārējiem. Tomēr patreizējā situācija profesionālās izglītības iegūšanā neveicina speciālo iestāžu audzēkņiem iegūt darba tirgū pieprasītas profesijas, līdz ar to - konkurēt darba tirgū.

Galvenās **problēmas**, kas traucē bērnu invalīdu integrāciju vispārējās izglītības iestādēs ir:

- speciālo skolu sistēma, kas veicina bērnu ar speciālām vajadzībām izstumšanu no sabiedrības, (par ko liecina speciālo skolu skaits, skolēnu skaits minētajās skolās un bērnu invalīdu skaits, kuri mācās skolās);
- kvalificētu kadru trūkums darbam ar bērniem ar speciālām vajadzībām;
- visiem vienādi noteiktais mācību ilgums, kas liedz bērniem ar speciālām vajadzībām maksimāli attīstīties;
- skolu inženiertehniskā nepiemērotība;
- nepietiekams finansējums.

3.3.Nodarbinātība.

Saskaņā ar Labklājības ministrijas datiem vecuma grupā no **16 līdz 60 gadiem ir 67565** invalīdi. No tiem **strādā 10177** invalīdi jeb **8,75%** no kopējā invalīdu skaita. 1997.gada 1.janvārī Nodarbinātības valsts dienesta vietējās iestādēs bija reģistrēti 562 invalīdi - darba meklētāji, no tiem 416 invalīdiem tika piešķirts bezdarbnieka statuss. 1997.gada 1.augustā Nodarbinātības valsts dienesta vietējās iestādēs reģistrēti jau 708 invalīdi - darba meklētāji, no tiem 523 invalīdiem tika piešķirts bezdarbnieka statuss. Nodarbinātības valsts dienests palīdz invalīdam atrast piemērotu darbu vai nodarbošanos, papildināt zināšanas iepriekš apgūtajā profesijā vai apgūt piemērotu profesiju.

Laika periodā no 01.01. 1997. līdz 01.08.1997.:

57 invalīdi nosūtīti uz profesionālo apmācību, no tiem 13 invalīdi pēc apmācības iekārtojušies darbā;

17 invalīdi nosūtīti algotos pagaidu sabiedriskajos darbos;

11 invalīdi iesaistījās Darba meklētāju kluba darbā;

31 invalīds iekārtots darbā ar NVD norīkojumu.

1996.gadā un 1997.gadā valsts atbalstīja invalīdu uzņēmējdarbības attīstību, piešķirot līdzekļus invalīdu

uzņēmējdarbībai un daļēji atbrīvojot invalīdu sabiedrisko organizāciju uzņēmumus no nodokļiem.

Labklājības ministrijas pārziņā atrodas divas profesionālās rehabilitācijas institūcijas - Arodapmācības un rehabilitācijas centrs "Alsviķi" un bezpeļņas organizācija valsts uzņēmums Republikas rehabilitācijas centrs, kuros ir iespējams pārkvalificēties vai apgūt jaunu profesiju 290 invalīdiem vai personām ar prognozējamu invaliditāti. Vairumā gadījumu tie ir invalīdi vecumā no 16 līdz 30 gadiem.

Tomēr iezīmējas virkne būtisku faktoru, kas neveicina invalīdu nodarbinātību.

Problēmas ir sekojošas:

- mehānisma trūkums, kas stimulētu invalīdus strādāt un salīdzinoši zemais invalīdu izglītības līmenis;
- sistēmas trūkums, kas ieinteresētu darba devēju pieņemt darbā invalīdu;
- finansu līdzekļu nepietiekamība invalīdiem paredzētu īpaši pielāgotu darba vietu izveidei;
- aroddiagnostikas un arodorientācijas trūkums;
- minimālās darba algas un invaliditātes pensiju apmēru tuvināšanās.

3.4.Piemērota vide.

Vides, ēku un transporta līdzekļu pielāgotībai, iespējām saņemt informāciju un komunikācijas iespējām ir ļoti svarīga nozīme invalīdu integrācijai sabiedrībā.

Šobrīd spēkā ir Latvijas pagaidu būvnormatīvi "Teritoriālplānošana. Pilsētu un pagastu izbūve" LBN 100 (apstiprināti 1992.gada decembrī), kuros ir noteikti ietvju un celiņu platums, augstums un citi rādītāji, speciāli akcentējot celiņu platumu, lai tos varētu lietot invalīdi ar ratiņiem. Būtībā pastāv divi dažādi normatīvi, vieni vispārējai lietošanai, otri speciāli invalīdiem. Praksē biežāk piemēro pirmos.

Būvnormatīvos ir noteiktas arī prasības, kādas tiek izvirzītas dzīvokļiem, īpaši akcentējot invalīdu īpašās vajadzības. Tomēr jāatzīmē, ka pēdējos gados valstī netiek celts pašvaldību dzīvojamais fonds, tiek attīstīts privātais dzīvojamais fonds. Notiek veco namu rekonstrukcija, kur ne vienmēr tiek ievērotas invalīdu intereses. Sākot ar 1998.gada 1.janvāri, 1997.gada 15.jūlija Ministru kabineta

noteikumi nr.250 "Noteikumi par kredīta procentu segšanu invalīdiem, kuri saņēmuši kredītu mājokļa pielāgošanai" paredz kredīta procentu segšanu, ja invalīds mājokļa pielāgošanai savām vajadzībām ir saņēmis kredītu.

Celtniecības normas un normatīvi (CnuN) 2.08.02-89 "Sabiedriskās ēkas un būves" nosaka, ka, projektējot sabiedriskās ēkas un būves, kas domātas tiešai iedzīvotāju apkalpošanai, jāparedz ierīces un pasākumi ērtai invalīdu iekļūšanai ēkās un komfortam. Veicot sabiedrisko ēku un būvju rekonstrukciju šīs prasības ne vienmēr tiek ievērotas. Veicot projektēšanas, rekonstrukcijas un būvniecības darbus, šajos darbos iesaistītie speciālisti ne vienmēr ir informēti par invalīdu speciālajām vajadzībām un līdz ar to, praktiski, ēkas nav pielāgotas invalīdu vajadzībām.

Latvijā izmantotais sabiedriskais transports nav pielāgots invalīdu ar dažādiem traucējumiem lietošanai, it īpaši, invalīdu, kuri pārvietojas ar ratiņiem, jo tiem nav iespējams iekļūt transporta līdzeklī. Transporta izmantošana ir apgrūtināta arī personām ar redzes un dzirdes defektiem, jo trūkst skaņu un gaismas signalizatoru, kas sniegtu invalīdiem nepieciešamo informāciju.

Invalīdiem ar redzes un dzirdes traucējumiem nav iespējas sazināties un saņemt informāciju arī sabiedriskajās ēkās (dzelzceļa stacijās, autoostās, iestādēs, utt.) viņiem saprotamā veidā. Līdzīgā situācijā atrodas arī personas ar garīga rakstura traucējumiem. Valstī nav izveidoti komunikāciju centri, kas veicinātu sazināšanās iespējas gan starp invalīdiem, gan ar pārējo sabiedrību.

Galvenās **problēmas**:

- informācijas par šo cilvēku speciālajām vajadzībām trūkums;
- nepielāgota vide un sabiedriskais transports;
- nepietiekoši sagatavoti speciālisti;
- sistēmas, kas nodrošinātu personas ar tām nepieciešamajiem komunikāciju līdzekļiem, trūkums;
- sistēmas, kas radītu un ieviestu jaunas informācijas sniegšanas metodes (piktogrammas, "vieglā valoda" u.c.), trūkums;
- finansu līdzekļu trūkums.

3.5.Sociālā drošība.

Invalīdi, kuriem ir noteikts darba stāžs, saņem valsts sociālās apdrošināšanas pensiju. Lai garantētu personām, kurām noteikta invaliditāte, minimālus iztikas līdzekļus, ja šīs personas nav sociāli apdrošinātas, tiek maksāts valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts. Ģimenes, kuras audzina bērnus invalīdus, saņem piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta.

Invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, ir tiesības uz valsts pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai, ko izmaksā divas reizes gadā.

Latvijā ir 25 specializētie valsts sociālās aprūpes centri un pansionāti, kuri tiek finansēti no valsts budžeta līdzekļiem, ar 3757 vietām I un II grupas invalīdiem.

Pakāpeniski tiek veidots alternatīvo pakalpojumu tīkls. Darbojas dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, to starpā divi sabiedriskās organizācijas "Rūpju bērns" izveidoti.

Problēmas:

- patreizējā sistēma nespēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu personai ar invaliditāti un ģimenēm, kurās kāds no ģimenes locekļiem ir persona ar invaliditāti.
- Nesaņemot pietiekamu palīdzību, ģimenes ir spiestas ievietot savus tuviniekus valsts vai pašvaldību izveidotās institūcijās.
- Nav izveidots pietiekami plašs un daudzveidīgs pakalpojumu tīkls (aprūpe mājās, asistenti, psiholoģiskā palīdzība, dienas centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, speciālās darbnīcas utt.), kas radītu iespējas ģimenēm saņemt nepieciešamo atbalstu.

4.PROBLĒMU RISINĀJUMA CEĻI UZDEVUMI UN VEICAMIE PASĀKUMI

Lai nodrošinātu visiem sabiedrības locekļiem, tai skaitā invalīdiem vienlīdzīgas iespējas un sekmētu invalīdu integrāciju sabiedrībā, ir nepieciešama saskaņota, visaptveroša politika visās sabiedrības dzīves jomās, bet jo īpaši:

- veselībā (kas ietver profilaksi, veselības izglītību, diagnostiku, ārstēšanu, medicīnisko rehabilitāciju);
- izglītībā (kas ietver arī to personu apmācību, kas ir iesaistītas invalīdu integrācijas procesā);
- nodarbinātībā (kas ietver arodorientāciju, arodapmācību un iekārtošanu darbā);
- sociālajā integrācijā (kas ietver sociālo palīdzību un aprūpi, kā arī vides pieejamību);
- informācijā;
- tiesiskajā aizsardzībā;
- statistikā un zinātniskās pētniecības darbā.

4.1.Veselības jomā galvenais uzdevums ir nodrošināt personām nepieciešamo medicīnisko palīdzību (tai skaitā profilaksi, veselības izglītību, medicīnisko rehabilitāciju), samazinot traumu un saslimšanu skaitu un ar tām saistīto invaliditāti. Šī uzdevuma īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- pilnveidot valsts un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas;
- pilnveidot profilakses un veselības izglītības darbu (sabiedrībai kopumā, indivīdiem, viņu ģimenēm, speciālistiem) un veselības veicināšanas pasākumus;
- veikt regulāras veselības pārbaudes (bērniem, riska profesijās strādājošiem u.c.);
- uzlabot agrīno diagnostiku, traumu un saslimšanu ārstēšanu (izveidot pietiekamu skaitu speciālo dienestu);
- nodrošināt, lai pietiekami daudz specializēti centri un klīnikas ārstētu pacientus ambulatori (atbilstošs transports un ārstēšana mājās);
- pilnveidot veselības apdrošināšanas programmas (pakalpojumu un medikamentu savlaicīga saņemšana, lai novērstu saslimšanu un invaliditāti, psiholoģiskā palīdzība, medicīniskā rehabilitācija, nodrošināšana ar visa veida protēzēm un ortēzēm, šo pakalpojumu apmaksā no veselības apdrošināšanas līdzekļiem);

- iekļaut veselības programmās un pilnveidot funkcionālo rehabilitāciju (motorā rehabilitācija, darba terapija, runas terapija, ergoterapija);
- apgādāt personas ar tām nepieciešamajām protēzēm un ortēzēm medicīniskās rehabilitācijas programmas ietvaros;
- izveidot reģionālo medicīniskās rehabilitācijas centru sistēmu;
- sagatavot nepieciešamos speciālistus vienmērīga rehabilitācijas procesa nodrošināšanai;
- izstrādāt un ieviest individuālās medicīniskās rehabilitācijas programmas;
- nodrošināt medicīniskās rehabilitācijas centrus ar nepieciešamajiem speciālistiem (ergoterapeiti, psihologi, psihiatri, arodkonsultāciju speciālisti, logopēdi u.c. atkarībā no centru specializācijas) un apgādāt ar nepieciešamajām iekārtām (treniņu ierīces, peldbaseini u.c.);
- izveidot sistēmu, kas nodrošinātu personas ar nepieciešamajiem tehniskajiem palīglīdzekļiem un izveidot tehnisko palīglīdzekļu nomas centru sistēmu;
- izstrādāt programmas invalīdu un pacientu sabiedrisko organizāciju atbalstam, iesaistīt sabiedriskās organizācijas programmu un pasākumu izstrādē.

4.2. Izglītības jomā galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdiem tiesības uz izglītību, kas atbilst viņu vajadzībām un vēlmēm.

Šī uzdevuma īstenošanai veicami sekojoši pasākumi:

- izstrādāt valsts un reģionālās programmas bērnu invalīdu agrīnai integrācijai vispārīzglītojošo institūciju sistēmā, sākot ar pirmskolas iestādēm un beidzot ar augstākajām mācību iestādēm;
- izveidot institūciju, kas sekotu bērnu invalīdu attīstībai no traucējumu noteikšanas brīža un izstrādātu individuālās izglītības programmas, sekotu programmu realizācijai;
- izstrādāt speciāli adaptētas mācību programmas, materiālus, mācību metodes, stundu sarakstus un eksāmenu noteikumus;
- uzsākt agrīnu bērnu invalīdu apmācību sākot no pirmskolas iestādēm;
- pilnveidot izglītības institūciju darbu, iesaistot nepieciešamos dienestus (medicīniski-terapeitiskos un psiholoģiskos u.c.);
- nodrošināt izglītības iestādes ar jaunākajām informācijas tehnoloģijām;
- apgādāt izglītības institūcijas ar nepieciešamajiem kolektīvajiem

- un individuālajiem tehniskajiem palīgīdzekļiem;
- nodrošināt arodapmācību vispārējā izglītības sistēmā (profesionālās izglītības iestādēs);
 - izstrādāt programmas invalīdu, bērnu invalīdu un to vecāku sabiedrisko organizāciju atbalstam, iesaistīt sabiedriskās organizācijas programmu un pasākumu izstrādē.

4.3. Nodarbinātības jomā galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdiem tiesības uz darbu - vienlīdzīgām iespējām uz produktīvu un labi atalgotu vietu darba tirgū.

Uzdevuma īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- paredzēt jau esošajās profesionālās orientācijas institūcijās vai izveidot jaunu arodorientācijas institūciju, kas noteiktu un palīdzētu izvēlēties vispiemērotāko nodarbošanos, ņemot vērā personas zināšanas, spējas, vēlmes, darbaspēka tirgus iespējas;
- izveidot institūciju, kas pielāgotu darba vietu atbilstoši drošības vai darbības prasībām (kas izriet no darbinieka invaliditātes rakstura) un sekotu darbinieka adaptācijas procesam;
- izstrādāt kolektīvas un individuālās programmas invalīdu iesaistīšanai darbā (atbalstot jaunu darba vietu radīšanu, izstrādājot nodarbinātības stimulus, rezervējot darba vietas u.c.);
- izstrādāt mehānismu, kā ieinteresēt darba devēju nodrošināt invalīdiem atbilstošus darba apstākļus (darba vietu pielāgošana, darba/atpūtas režīma nodrošināšana u.t.t.);
- izveidot nodarbinātības centrus-speciālās darbnīcas gan atsevišķi, gan parastajos uzņēmumos, invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos;
- izstrādāt īpašas programmas specializētu invalīdiem paredzētu darba vietu izveidei;
- iesaistīt darba devējus, arodbiedrības un invalīdu sabiedriskās organizācijas nodarbinātības pasākumos vietējā, reģionālajā un valsts līmenī;
- akcentēt nodarbinātību un pasākumus, kas to veicina, salīdzinājumā ar sniedzamo finansiālo palīdzību;
- izstrādāt programmas invalīdu individuālās uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstam.

4.4. Sociālās integrācijas jomā galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdiem tiesības uz pielāgotu vidi.

Fizisko apstākļu, kas traucē brīvi pārvietoties, novēršanai

nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- izstrādāt tiesību aktus, kas nodrošinātu ēku, sabiedriskā transporta, ielu un citas vides pieejamību;
- nodrošināt ar nepieciešamo informāciju un izglītību arhitektus, inženierus un citus profesionāļus/speciālistus;
- izstrādāt programmas, kas nodrošinātu subsīdijas un/vai nodokļu atvieglojumus jau esošā dzīvojamā fonda pielāgošanai atbilstoši invalīdu vajadzībām;
- nodrošināt, lai sabiedrisko transportu varētu izmantot pasažieri ar dažādiem traucējumiem;
- projektēt un piemērot dažādās sabiedriskā transporta infrastruktūras, ņemot vērā invalīdu grūtības;
- izstrādāt finansiālās palīdzības programmas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu (nodrošināt ar individuālo transportu, šī transporta pielāgošana);
- izstrādāt speciālo pakalpojumu programmas (no durvīm līdz durvīm) un to finansēšanas mehānismu;
- iesaistīt invalīdu sabiedrisko organizāciju pārstāvjus kā ekspertus.

Invalīdu komunikēšanās iespēju un tiesību uz informāciju nodrošināšanai veicami sekojoši pasākumi:

- izveidot komunikāciju centrus, nodrošināt tos ar nepieciešamajiem tehniskajiem līdzekļiem un kvalificētiem speciālistiem;
- nodrošināt informācijas saņemšanu sabiedriskajās ēkās un vietās invalīdiem saprotamā veidā (braila rakstā, palielinātā rakstā, audioierakstā, "vieglā valoda" u.c.);
- sniegt informāciju valsts un sabiedriskajā televīzijā, ar zīmju valodas tulkojumu un subtitru palīdzību;
- izstrādāt programmas valsts pasūtījuma realizēšanai - informācijas sagatavošanai un izdošanai "vieglajā valodā" personām ar garīga rakstura traucējumiem;
- ieviest Eiropas standartiem atbilstošu informācijas zīmju lietošanu;
- izveidot efektīvas informācijas sniegšanas procedūras un struktūras gan valsts, gan reģionālā līmenī.

Vienlīdzīgu iespēju nodrošināšanai, lai invalīdi piedalītos brīvā laika un sporta aktivitātēs, veicami šādi pasākumi:

izstrādāt programmas kultūrizglītojošo, atpūtas un sporta vietu pielāgošanai invalīdu vajadzībām.

4.5. Tiesiskās aizsardzības jomā galvenais uzdevums ir nodrošināt invalīdu tiesības uz juridisko aizsardzību, ekonomisko un sociālo aizsardzību.

Uzdevuma veikšanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- izstrādāt programmas invalīdu, kuri daļēji vai pilnīgi nespēj realizēt savas tiesības vai pārvaldīt savu īpašumu, īpašuma un citu tiesību aizsardzībai (aizgādņi, juriskonsulti);
- izdarīt grozījumus tiesību aktos, paredzot rīcības spējas daļēju ierobežojumu (ņemot vērā personas spējas).
- pilnveidot pakalpojumu/pabalstu sistēmu, kas nodrošinātu personas speciālās vajadzības (indivīdam, ģimenei, kurā ir invalīds);
- izstrādāt mehānismu, kā koordinēt ieinteresēto institūciju darbu, kas veicina un nodrošina invalīdu integrāciju sabiedrībā;
- pilnveidot sociālās palīdzības dienestu darbu (individuālās rehabilitācijas programmas, kas veicinātu piedalīšanos dažādos pasākumos);
- izveidot dienas aprūpes centru tīklu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem;
- izveidot dienas aprūpes centru un konsultāciju dienestu tīklu psihiski slimām personām.

4.6. Kā viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir nodrošināt invaliditātes aspekta iekļaušanu visos politikas veidošanas posmos.

Šī uzdevuma īstenošanai nepieciešams veikt sekojošus pasākumus:

- izveidot pieejamu un vienotu informācijas sistēmu par invalīdiem;
- veicināt zinātniski pētniecisko darbu fundamentālo un pielietojamo pētījumu jomās;
- iesaistīt invalīdu sabiedriskās organizācijas visos lēmumu pieņemšanas etapos;
- sadalīt atbildību par programmām, kas veicinātu invalīdu integrāciju sabiedrībā, realizāciju, starp ministrijām, kas ir atbildīgas par konkrētām jomām.

5.Koncepcijā piedāvātais risinājums

Koncepcijā piedāvātais risinājums paredz:

5.1.Par prioritāti atzīt profilaksi, veselības izglītību, savlaicīgu un kvalitatīvu ārstniecisko palīdzību, medicīnisko un profesionālo rehabilitāciju.

5.2.Invaliditāti saistīt ar **konkrēta indivīda trūkumu, kas radies traumas vai saslimšanas, vai ierobežotas rīcības spējas rezultātā, kas ierobežo vai neļauj viņam veikt to lomu, kas ir normāla šim indivīdam atkarībā no vecuma, dzimuma, sociālajiem un kultūras faktoriem.**

Invaliditāte var rasties ikvienā vecuma posmā – bērnībā (līdz darbaspējīgam vecumam), darbaspējīgā vecumā (15 – 60 gadi) un pensijas vecumā. Līdz ar to personai veselības stāvokļa dēļ rodas nepieciešamība pēc papildus atbalsta – pakalpojumiem vai/un pabalstiem neatkarīgi no vecuma.

Veselības zuduma pakāpes un nepieciešamības pēc konkrētiem pakalpojumiem un/vai pabalstiem noteikšanai iespējami 2 varianti:

1. variants – veselības zuduma pakāpi nosaka ārstējošais ārsts un nepieciešamību pēc konkrētiem pakalpojumiem un/vai pabalstiem, ņemot vērā ārsta slēdzienu, nosaka konkrētas nozares speciālists (rehabilitologs, ergoterapeits, sociālais darbinieks uc.); Šajā variantā nav nepieciešami papildus līdzekļi institūcijas izveidošanai, ir iespējams izmantot jau esošos materiālos un cilvēku resursus. Speciālistiem ir iespējams maksimāli īsā laikā sniegt konkrētai personai nepieciešamo palīdzību, pēc iespējas tuvāk personas dzīves vietai. Tomēr nepieciešams līdzekļu ieguldījums, lai atbilstoši pārkvalificētu vai paaugstinātu kvalifikāciju nepieciešamajiem speciālistiem.

2. variants – veselības zuduma pakāpi un nepieciešamību pēc konkrētiem pakalpojumiem un/vai pabalstiem nosaka īpaša institūcija, kuru veido dažādu nozaru speciālisti.

Šajā variantā ir iespējams reorganizēt Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisiju, iesaistot tās darbā citu nozaru speciālistus, kuru pārkvalifikācijai vai kvalifikācijas paaugstināšanai būs nepieciešami līdzekļi. Pakalpojumu saņemšanai ir nepieciešams ilgāks laiks, turklāt pakalpojuma saņemšanu nav iespējams nodrošināt maksimāli tuvu personas dzīvesvietai (komisijas apkalpo noteiktus reģionus).

5.3. Invaliditātes pensiju saistīt ar darbaspēju zudumu.

Invaliditātes pensija izmaksājama tikai personām darba spējīgajā vecumā, pie nosacījuma, ka darbaspēju zudums ir neatgriezenisks vai ilgstošs, samazinājies vismaz par 1/3 daļu un ir veikti visi iespējamie profesionālās rehabilitācijas pasākumi. Pensijas lielumam jābūt atkarīgam no darbaspēju zuduma pakāpes. Atjaunojot darbaspējas, invaliditātes pensijas apmērs samazināms un pilnībā atgūstot darbaspējas - invaliditātes pensija netiek izmaksāta.

Darbaspēju zuduma pakāpes noteikšanai iespējami varianti:

1. variants – darbaspēju zuduma pakāpi un profesionālās rehabilitācijas iespējas, nosaka neatkarīga institūcija. Šajā variantā nav nepieciešami papildus ieguldījumi, jo funkciju veic un arī turpmāk var veikt komisija. Tiek saglabāta jau esošā sistēma.

2. variants - darbaspēju zuduma pakāpi un rehabilitācijas iespējas nosaka Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūra (institūcija kā struktūrvienība vai konkrēti speciālisti). Šajā variantā komisija pāriet VSAA struktūrā vai arī tiek reorganizēta.

5.4. Jaunu pieeju finansu avotu piesaistē un finansu līdzekļu sadalē.

Personām ar invaliditāti pirms un pēc darbaspēju vecuma pakalpojumus un pabalstus, kā arī sociālos pakalpojumus personām ar invaliditāti darbaspējīgā vecumā sedz no valsts un pašvaldību līdzekļiem programmu ietvaros.

Personām darbaspējīgajā vecumā pakalpojumus (tai skaitā profilakses un preventīvie pasākumus) sedz, galvenokārt, no apdrošināšanas līdzekļiem, tādejādi piesaistot gan darba devēja, gan darba ņēmēja līdzekļus un pakāpeniski samazina valsts un pašvaldību līdzekļu apjomu šim mērķim.

5.5. Izveidot koordinācijas mehānismu, kas nodrošinātu rehabilitācijas procesa nepārtrauktību.

Patreizējā sistēmā pastāv vairākas savstarpēji nodalītas institūcijas, kuru rīcībā ir gan finansu, gan cilvēku resursi un kuras atbild par kādu noteiktu rehabilitācijas jomu. Katrs jaunais rehabilitācijas posms tiek uzsākts tikai pēc iepriekšējo rehabilitācijas pasākumu veikšanas un tiek finansēts no tieši konkrētam rehabilitācijas veidam paredzētiem līdzekļiem. Līdz ar to tiek pārtraukta vienota rehabilitācijas procesa realizācija. Rehabilitācijas procesā netiek realizēts speciālistu komandas darba princips. Pamatā rehabilitācija tiek apmaksāta no valsts budžeta līdzekļiem.

Vienota rehabilitācijas procesa nodrošināšanai iespējami 2 varianti :

1. variants – uzlabot jau esošo rehabilitācijas institūciju darbu, iestrādājot tiesību aktos koordinācijas mehānisma veidošanas pamatprincipus, nosakot, ka speciālisti ir tiesīgi strādāt arī citās rehabilitācijas institūcijās un atbilstošie finansu līdzekļi tiek novirzīti konkrētai personai (“nauda seko klientam”).

2. variants – tiek izveidota speciāla institūcija (Koordinācijas padomes gan valsts, gan pašvaldību līmenī), kuras sastāvā ir ieinteresēto institūciju pārstāvji. Šīs institūcijas izstrādā vienotas rīcības programmas, lemj par finansu līdzekļu piesaisti un izlietojumu un ir atbildīgas par programmu realizāciju.

5.6. Izveidot koordinācijas mehānismu valsts un pašvaldību līmenī, kas nodrošinātu koncepcijā paredzēto pasākumu koordināciju personu integrācijai sabiedrībā.

1997.gada 10.aprīlī ar LR Labklājības ministrijas rīkojumu nr.143 tika izveidota Invalīdu lietu nacionālā padome, kuras darbības mērķis ir sekmēt invalīdu vienlīdzīgu un pilnīgu integrāciju sabiedrības ekonomiskajā, politiskajā un sociālajā dzīvē. Invalīdu lietu nacionālās padomes sastāvā ir dažādu ministriju un sabiedrisko organizāciju pārstāvji. Valsts līmenī koncepcijā minēto pasākumu koordināciju var veikt Invalīdu lietu nacionālā padome, bet pašvaldību līmenī nepieciešams izveidot koordinācijas institūcijas, kuru sastāvā būtu dažādu nozaru pārstāvji un sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kuri ir ieinteresēti integrācijas pasākumu veikšanā.

Koncepcijas svarīga iezīme ir pāreja no seku likvidēšanas uz profilaksi, preventīvo un izglītojošo darbu, liekot uzsvaru uz profilaksi, sabiedrības izglītošanu un personu motivāciju, izvirzot veselīgu dzīvesveidu kā vērtību, prevenciju, darbspēju atjaunošanu: uzlabojot profesionālo rehabilitāciju, aroddiagnostiku, profesionālo orientāciju, jauna aroda iegūšanu, pārkvalifikāciju, pielāgotu darba vietu un speciālu darba vietu radīšanu un citiem pasākumiem, kas veicinātu personas atgriešanos darbā.

Ņemot vērā, ka koncepcija ir paredzēta laika periodam līdz 2010 gadam, piedāvājam detalizētāku koncepcijas “Vienādas iespējas visiem” īstenošanas plāna projektu.

Konceptijas "Vienādas iespējas visiem" īstenošanas plāns.

PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums: Nodrošināt personas ar tām nepieciešamo medicīnisko palīdzību (tai skaitā medicīnisko rehabilitāciju).					
1.	<p>Pilnveidot valsts un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas.</p> <p>Jauna sistēma medikamentu aprūksā.</p> <p>Izstrādāts, apstiprināts un ieviests PVO slimību un invaliditātes klasifikators.</p> <p>Uzlabota agrīnā diagnostika, traumu un saslimšanu ārstēšana.</p> <p>Savlaicīgi sniegta psiholoģiskā, medicīniskā palīdzība un medicīniskā rehabilitācija.</p> <p>Izveidoti specializētie centri, klīnikas un dienesti.</p> <p>Pilnveidota funkcionālā rehabilitācija.</p> <p>Izstrādātas un ieviestas individuālās medicīniskās rehabilitācijas programmas.</p> <p>Samazināts traumu un saslimšanu skaits un ar tām saistītā invaliditāte.</p> <p>Samazinātas ar invaliditāti saistītās problēmas.</p>	<p>Valsts mēroga un reģionālās veselības un medicīniskās rehabilitācijas programmas.</p> <p>Tiesību akti par programmu realizāciju.</p> <p>PVO slimību un invaliditātes klasifikators.</p> <p>Invalīdu skaita samazināšanās.</p> <p>Centri, klīnikas, dienesti.</p>	sākot 1999.g.	Labklājības ministrija (Arstniecības departaments, turpmāk: AD, Farmācijas departaments, turpmāk: FD), Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti.
2.	<p>Izglītota un veselīga sabiedrība.</p> <p>Izstrādātas veselības izglītības programmas.</p> <p>Izstrādātas profilakses programmas un pasākumi.</p> <p>Regulāras veselības pārbaudes (bērniem, jauniešiem, strādājošiem).</p>	<p>Veselības izglītības programmas.</p> <p>Profilakses programmas un pasākumi.</p> <p>Veselības pārbaudes programmas un pasākumi bērniem, jauniešiem, strādājošiem.</p> <p>Tiesību akti par programmu un pasākumu realizāciju.</p> <p>Samazināts saslimšanu skaits.</p>	sākot 2000.g.	Labklājības ministrija (Sabiedrības veselības departaments, AD, Darba departaments, turpmāk: DD), Izglītības un zinātnes ministrija.	Valsts budžets. Apdrošināšanas līdzekļi

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
3.	Pilnveidot veselības apdrošināšanas programmas.	Izstrādātas un ieviestas obligātās un brīvprātīgas veselības apdrošināšanas programmas.	Tiesību akti par obligāto un brīvprātīgo veselības apdrošināšanu. Tiesību akti par personu nodrošināšanu ar protēzēm un ortēzēm. Tiesību akti par institūcijas, kas sekotu Latvijā ražoto protēžu un ortēžu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai, izveidi. Papildinātas un uzlabotas speciālistu mācību programmas. Apmācīto speciālistu skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (ĀD, FD)	Valsts budžets. Investīciju programmas. Personas iemaksas.
4.	Nodrošināt personas ar nepieciešamajām protēzēm un ortēzēm.	Izstrādāti tiesību akti, kas nodrošina personas ar tām nepieciešamajām protēzēm un ortēzēm medicīnisko rehabilitācijas programmu ietvaros. Izveidota sistēma, kas dod iespēju personai savlaicīgi saņemt nepieciešamo protēzi vai ortēzi. Izveidota institūcija, kas sekotu Latvijā ražoto protēžu un ortēžu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai. Savlaicīgi sniegta palīdzība, radītas iespējas personai atgriezties ierastajā vidē (sabiedrībā, darbā, ģimenē). Sagatavoti speciālisti (protēzisti u.c.).	Tiesību akti par personu nodrošināšanu ar protēzēm un ortēzēm. Tiesību akti par institūcijas, kas sekotu Latvijā ražoto protēžu un ortēžu kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai, izveidi. Papildinātas un uzlabotas speciālistu mācību programmas. Apmācīto speciālistu skaits.	sākot 2000.g.	Labklājības ministrija (ĀD) Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets. Investīciju programmas. Personas iemaksas.
5.	Izveidot reģionālo medicīniskās rehabilitācijas centru sistēmu, nodrošināt rehabilitācijas centrus ar nepieciešamajiem speciālistiem un apgādāt ar nepieciešamajām iekārtām.	Izveidota medicīniskās rehabilitācijas reģionālo centru sistēma. Uzlaboti medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi. Izveidota sistēma, kas nodrošina medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu dzīves vietā vai tuvu tai. Sagatavoti speciālisti.	Medicīniskās rehabilitācijas reģionālie centru skaits. Jaunas vai uzlabotas un papildinātas mācību programmas. Apmācīto speciālistu skaits.	sākot 2000.g.	Labklājības ministrija (ĀD) Labklājības ministrija/ Izglītības un zinātnes ministrija. Pašvaldības.	Valsts budžets. Investīciju programmas. Pašvaldību budžeti.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
6.	Nodrošināt personas ar tām nepieciešamajiem tehniskajiem palīdzībām.	Izstrādāti tiesību akti, kas nodrošina personas ar tām nepieciešamajiem tehniskajiem palīdzībām. Izveidota sistēma, kas dod iespēju personai savlaicīgi saņemt nepieciešamo tehnisko palīdzību. Izveidota institūcija, kas noteiktu nepieciešamību pēc tehniskajiem palīdzībām. Izveidota tehnisko palīdzību nomas centru sistēma. Izveidota institūcija, kas sekotu Latvijā ražoto tehnisko palīdzību kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai. Izstrādāts, apstiprināts un ieviests Starptautiskās standartu organizācijas Invalīdiem paredzēto preču klasifikators. Sagatavoti speciālisti	Tiesību akti par personu nodrošināšanu ar tām nepieciešamajiem tehniskajiem palīdzībām. Institūcija, kas noteiktu nepieciešamību pēc tehniskajiem palīdzībām. Tehnisko palīdzību nomas centru skaits. Institūcija, kas sekotu Latvijā ražoto tehnisko palīdzību kvalitātei un Eiropas standartu atbilstībai. Invalīdiem paredzēto preču klasifikators.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (ĀD, Sociālās palīdzības departaments, turpmāk: SPD). Pašvaldības	Valsts budžets. Investīciju programmas. Pašvaldību budžeti. Personas iemaksas.
7.	Izstrādāt individuālās invalīdu sociālās rehabilitācijas programmas.	Izstrādātas un ieviestas invalīdu individuālās sociālās rehabilitācijas programmas. Labākas iespējas invalīdiem integrēties sabiedrībā.	Ietekumi invalīdu individuālo sociālās rehabilitācijas programmu sagatavošanai. Sniegto pakalpojumu daudzums	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (SPD, ĀD). Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžets.
8.	Izstrādāt programmas invalīdu un pacientu sabiedrisko organizāciju atbalstam.	Izstrādātas programmas invalīdu un pacientu sabiedrisko organizāciju atbalstam. Attīstītas invalīdu un pacientu sabiedriskās organizācijas, kas aktīvi iesaistās programmu un pasākumu izstrādē.	Programmas un pasākumi. Sabiedrisko organizāciju piedalīšanās tiesību aktu izstrādē, programmu sagatavošanā. Iesaistīto sabiedrisko organizāciju skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (Sabiedrisko sakaru nodaļa, SPD)	Valsts, pašvaldību budžeti. Arvalstu līdzekļi. Labdarības pasākumi. Sabiedrisko organizāciju uzņēmumu peļņa.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums: nodrošināt invalīdiem tiesības uz izglītību, kas atbilst viņu vajadzībām un vēlmēm.						
1.	Izstrādāt valsts un reģionālās programmas bērnu invalīdu agrīnai integrācijai, uzsākot bērnu invalīdu apmācību pirmskolas iestādēs.	Izstrādātas valsts un reģionālās programmas bērnu invalīdu agrīnai integrācijai. Mainīta sabiedrības attieksme pret bērniem invalīdiem. Pilnveidots pirmskolas iestāžu darbs. Sagatavoti speciālisti.	Valsts mēroga un reģionālo programmu pielietošana. Tiesību akti par programmu realizāciju. Sagatavoto speciālistu skaits. Kvalifikācijas kursu apmeklējušo skaits.	sākot 2000.g. ar	Izglītības un zinātnes ministrija Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas.
2.	Izveidot institūciju, kas sekotu bērnu invalīdu attīstībai no traucējumu noteikšanas brīža un izstrādātu, grozītu individuālās izglītības programmas, sekoju to realizācijai.	Izveidota institūcija bērnu invalīdu attīstības traucējumu noteikšanai, izglītības programmu izstrādei. Pilnveidota un uzlabota izglītības sistēma. Integrēti bērni invalīdi. Informēti vecāki. Mainīta sabiedrības attieksme pret bērniem invalīdiem. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Grozījumi tiesību aktos par speciālās izglītības iespējām vispārīgajiem skolotājiem. Informatīvo izdevumu skaits. Sagatavoto speciālistu skaits.	sākot 2000.g. ar	Izglītības un zinātnes ministrija Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas. Arvalstu līdzekļu piesaiste
3.	Izstrādāt speciāli adaptētas mācību programmas, materiālus, stundu sarakstus, eksāmenu noteikumus, pilnveidot mācību metodes.	Izstrādātas adaptētas mācību programmas, materiāli, stundu saraksti, eksāmenu noteikumi. Pilnveidotas mācību metodes. Integrēti bērni invalīdi.	Ieteikumi mācību programmām, stundu sarakstam, eksāmenu noteikumi. Jauni mācību materiāli.	sākot 1999.g. ar	Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Pilnveidot izglītības institūciju darbu, nodrošināt ar jaunākajām tehnoloģijām, nepieciešamajiem tehniskajiem palīdzīdzekļiem.	Uzlabots izglītības institūciju darbs. Sagatavoti speciālisti. Ieviestas jaunākās tehnoloģijas (datori). Izglītības institūcijas nodrošinātas ar nepieciešamajiem tehniskajiem palīdzīdzekļiem.	Grozījumi tiesību aktos, kas nosaka bērnu skaitu klasē. Tiesību akti par institūciju nodrošināšanu ar jaunākajām tehnoloģijām un tehniskajiem palīdzīdzekļiem. Aprīkoto izglītības iestāžu skaits.	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas as. Arvalstu līdzekļu piesaiste
5.	Nodrošināt bērnu invalīdu arodapmācību vispārējās izglītības sistēmā.	Pilnveidots un uzlabots profesionālo izglītības iestāžu darbs. Izstrādātas jaunas mācību programmas. Integrēti bērni invalīdi. Radītas iespējas bērniem invalīdiem konkurēt darba tirgū. Radītas iespējas apgūt sabiedrībai nepieciešamas profesijas. Radītas iespējas normālas dzīves pamatam - darbam.	Jauni tiesību akti par profesionālo izglītību. Jaunas programmas. Nestrādājošo invalīdu no bērniības skaita samazināšanās %.	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets. Investīciju programmas as. Ārvalstu līdzekļu piesaiste

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums :	nodrošināt invalīdiem tiesības uz darbu - vienlīdzīgām iespējām uz produktīvu un labi atalgotu vietu darba tirgū.					
1.	<p>Izveidot jaunu arorientācijas institūciju (vai paredzēt jau esošajās profesionālās orientācijas institūcijas), kas noteiktu un palīdzētu izvēlēties vispiemērotāko nodarbošanos, ņemot vērā personas zināšanas, spējas, vēlmes, darbaspēka tirgus iespējas.</p>	<p>Izveidota arorientācijas institūcija. Radītas iespējas personai noteikt piemērotāko nodarbošanos. Sagatavoti speciālisti. Izstrādāti testi spēju noteikšanai.</p>	<p>Tiesību akti par arorientācijas institūcijas izveidi. Testi spēju noteikšanai. Testēto personu skaits.</p>	<p>sākot ar 2000.g.</p>	<p>Labklājības ministrija (DD), Nodarbinātības valsts dienests, turpmāk:: NVD</p>	<p>Valsts budžets. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste</p>

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
2.	Izveidot institūciju, kas pielāgotu darba vietu atbilstoši drošības vai darbības prasībām (kas izriet no darbinieka invaliditātes rakstura) un sekotu darbinieka adaptācijas procesam.	Izveidota institūcija. Radītas iespējas pielāgot konkrētai personai konkrētu darbvietu. Radīta materiāli tehniskā bāze darbvietu pielāgošanai. Pielāgotas darbvietas. Sagatavoti speciālisti. Mainīta sabiedrības un darba devēju attieksme pret invalīdiem.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Strādājošo invalīdu skaita palielināšanās. Pielāgoto darbvietu skaits %.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD, SPD) NVD Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas Ārvalstu līdzekļu piesaiste
3.	Izstrādāt kolektīvas un individuālās programmas invalīdu iesaistīšanai darbā un īpašas programmas specializētu, invalīdiem paredzētu darba vietu izveidei.	Izstrādātas programmas jaunu darba vietu radīšanai. Izstrādāti nodarbinātības stimuli. Radītas jaunas, arī specializētas, invalīdiem paredzētas darba vietas. Invalīdi iesaistīti darba procesā.	Izstrādātās programmas. Strādājošo invalīdu skaits. Jaunu darba vietu skaits vai darba vietu skaita pieaugums %.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (DD) NVD Pašvaldības Darba devēju konfederācija	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste Sabiedrisko organizāciju līdzekļi

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Izstrādāt mehānismu, kā ieinteresēt darba devēju nodrošināt invalīdiem atbilstošus darba apstākļus (darba vietu pielāgošana, darba/atpūtas režīma nodrošināšana u.t.t.).	Sistēma, kas nodrošina un ieinteresē darba devēju pieņemt darbā invalīdu. Kompensāciju vai nodokļu atvieglojumu sistēma. Invalīdi iesaistīti darbā. Uzlaboti darba apstākļi invalīdiem.	Grozījumi tiesību aktos. Jauni tiesību akti.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD) Ekonomikas ministrija Finansu ministrija Darba devēju konfederācija Amatniecības kamera	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti.
5.	Izveidot nodarbinātības centrus-speciālās darbības gan atsevišķi, gan parastajos uzņēmumos, invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos.	Speciālās darbības invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos. Kompensāciju vai nodokļu atvieglojumu sistēma darba devējiem. Radītas iespējas invalīdiem, kuri nekad nebūs spējīgi strādāt vispārējās darba vietās vai parastos darba apstākļos. Mainīta sabiedrības attieksme.	Jauni tiesību akti par speciālo darbnīcu izveidi, Jauni tiesību akti vai grozījumi tiesību aktos par nodokļu atvieglojumiem. Speciālo darbnīcu skaits. Speciālās darbnīcās nodarbināto invalīdu skaits.	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (DD) Ekonomikas ministrija Finansu ministrija Pašvaldības Darba devēju konfederācija Amatniecības kamera	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste Sabiedrisko organizāciju līdzekļi

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
6.	Iesaistīt darba devējus, arod biedrības un invalīdu sabiedriskās organizācijas nodarbinātības pasākumos vietējā, reģionālajā un valsts līmenī.	Radītas iespējas invalīdu integrācijai darba vidē. Izveidotas sadarbības institūcijas vietējā un reģionālā līmenī. Mainīsies (uzlabosies) nodarbinātības līmenis attiecīgajā teritorijā. Uzlaboti invalīdu dzīves apstākļi. Izveidota un nodrošināta informācijas apmaiņa starp ieinteresētajām pusēm. Mainīta sabiedrības attieksme.	Sadarbības institūcijas. Kopīgi veiktie pasākumi. Programmas nodarbinātības problēmu risināšanai.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (DD), NVD Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Sabiedrisko organizāciju līdzekļi
7.	Izstrādāt programmas invalīdu individuālās uzņēmējdarbības atbalstam.	Invalīdi iesaistīti individuālajā uzņēmējdarbībā. Izstrādātas programmas uzņēmējdarbības uzsākšanas atbalstam. Uzlaboti invalīdu dzīves apstākļi.	Invalīdu izveidoto uzņēmumu/ uzņēmējdarbību skaits, vai pieaugums %. Strādājošo invalīdu skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (DD), Ekonomikas ministrija Pašvaldības Darba devēju konfederācija Amatniecības kamera	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti

PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTAJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums: Nodrošināt invalīdiem tiesības uz pielāgotu vidi, novēršot fiziskos apstākļus, kas traucē brīvi pārvietoties, nodrošinot invalīdiem komunicēšanās iespējas un tiesības uz informāciju, kā arī nodrošinot invalīdiem vienlīdzīgas iespējas piedalīties brīvā laikā un sporta aktivitātēs.					
1. Nodrošinātu ēku, sabiedriskā transporta, ielu un citas vides pieejamību.	Mainīta vide. Radītas iespējas invalīdiem brīvi pārvietoties. Radītas iespējas invalīdiem saņemt informāciju tie pieejamā veidā.	Jauni tiesību akti un grozījumi tiesību aktos. Pielāgota vide.	sākot ar 1999.g.	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, turpmāk: VARAM Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti
2. Nodrošināt ar nepieciešamo informāciju un izglītību arhitektus, inženierus un citus profesionāļus un speciālistus.	Papildinātas un uzlabotas mācību programmas. Radītas iespējas invalīdu integrācijai sabiedrībā. Pielāgota vide. Pilnveidota informācija.	Mācību programmas. Pēcdiploma apmācības, mācību kursi	sākot ar 1999.g.	VARAM. Izglītības un zinātnes ministrija	Valsts budžets. Investīciju programmas. Ārvalstu līdzekļu piesaiste
3. Izstrādāt programmas jau esošā dzīvojamā fonda pielāgošanai atbilstoši invalīdu vajadzībām.	Pielāgots dzīvojamais fonds. Radītas iespējas invalīdiem dzīvot ierastā vidē. Radītas iespējas invalīdiem brīvi pārvietoties. Samazināta nepieciešamība pēc individuālas aprūpes.	Tiesību akti un/vai grozījumi tiesību aktos kas nodrošinātu subsīdijas un/vai nodokļu atvieglojumus dzīvojamā fonda pielāgošanai. Programmas. Pielāgoti mājokļi.	sākot ar 2000.g.	VARAM, Finansu ministrija, Pašvaldības.	Valsts budžets. Investīciju programmas.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Nodrošināt, lai sabiedrisko transportu varētu izmantot pasažieri ar dažādiem traucējumiem.	Radītas iespējas personām ar dažādiem traucējumiem brīvi pārvietoties. Mainīta sabiedrības attieksme.	Pielāgoti transporta līdzekļi.	sākot ar 1999.g.	Satiksmes ministrija. Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas.
5.	Projektēt un piemērot dažādās sabiedriskā transporta infrastruktūras, ņemot vērā invalīdu grūtības.	Radītas iespējas personām ar dažādiem traucējumiem brīvi pārvietoties. Pielāgota vide. Mainīta sabiedrības attieksme.	Jauni tiesību akti. Pielāgotas sabiedriskā transporta infrastruktūras.	sākot ar 1999.g.	Satiksmes ministrija, VARAM Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti. Investīciju programmas.
6.	Izstrādāt finansālās palīdzības programmas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu.	Radītas iespējas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu, pārvietoties. Radīta sistēma invalīdu nodrošināšanai ar individuālo transportu. Radīta sistēma invalīdu transporta līdzekļu pielāgošanai.	Jauni tiesību akti. Grozījumi tiesību aktos. Invalīdu individuālo transporta līdzekļu skaits. Invalīdiem pielāgotu transporta līdzekļu skaits.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (SPD) Satiksmes ministrija. Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti
7.	Izstrādāt jaunu, speciālu transporta pakalpojumu programmas un to finansēšanas mehānismu.	Radītas iespējas cilvēkiem, kuri nespēj lietot sabiedriskā transporta sistēmu, pārvietoties. Radīti jauni pakalpojumi invalīdiem (no durvīm līdz durvīm). Uzlaboti esošie transporta pakalpojumi. Izstrādāts pakalpojumu finansēšanas mehānisms.	Jauni tiesību akti. Grozījumi tiesību aktos.	1999.-	Labklājības ministrija (SPD). Satiksmes ministrija. Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
8.	Izveidot komunikāciju centrus, nodrošināt tos ar nepieciešamajiem tehniskajiem līdzekļiem un kvalificētiem speciālistiem.	Radīta sistēma, kas nodrošinātu personām iespējas saņemt informāciju un sazināties ar citiem. Izveidoti komunikāciju centri, nodrošināta materiāli tehniskā bāze. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti par komunikāciju centru izveidi. Komunikāciju centru skaits. Apmācīti darbinieki. Apmācīti invalīdi (kā lietot komunikāciju līdzekļus).	sākot ar 2000.g.	Labklājības ministrija (SPD) Satiksmes ministrija Valsts IT Padome	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti Investīciju programmas Ārvalstu līdzekļu piesaiste
9.	Nodrošināt informācijas saņemšanu sabiedriskajās ēkās un vietās invalīdiem saprotamā veidā.	Radīta sistēma, kas nodrošinātu invalīdiem iespējas saņemt informāciju saprotamā veidā. Pielāgota vide. Mainīta sabiedrības attieksme. Popularizēti un plašāk pielietoti informācijas nodos anas veidi - brauļa raksts, palielinātais raksts, "vieglā valoda" u.c. Eiropas standartiem atbilstošu informācijas zīmju lietošana.	Pieejama informācija. Informācijas biroji.	sākot ar 1999.g.	VARAM. Satiksmes ministrija. Pašvaldības. Kultūras ministrija.	Valsts budžets. Pašvaldību budžeti
10.	Sniegt informāciju valsts un sabiedriskajā televīzijā, ar zīmju valodas tulkojumu un subtitru palīdzību.	Nodrošinātas iespējas nedzirdīgām un neredzīgām personām saņemt informāciju. Mainīta sabiedrības attieksme. Pilnveidotas (tulkotas un titrētas) TV programmas.	Pilnveidoto (tulkoto un titrēto) TV programmu skaits.	sākot ar 1999.g.	Latvijas Televīzija, Nacionālā Radio un Televīzijas padome	Valsts budžets.
11.	Nodrošināt informācijas sagatavošanu un izdošanu "vieglajā valodā" personām ar garīga rakstura traucējumiem.	Radītas iespējas personām ar garīga rakstura traucējumiem saņemt informāciju saprotamā veidā. Izveidota institūcija materiālu sagatavošanai "vieglajā valodā" un izdošanai. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Izveidota institūcija. Sagatavoti speciālisti. Izdoti materiāli "vieglajā valodā".	sākot ar 2000.g.	Izglītības un zinātnes ministrija Labklājības ministrija (SPD)	Valsts budžets.

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
12.	Izstrādāt programmas kultūrizglītojošo, atpūtas un sporta vietu pielāgošanai invalīdu vajadzībām.	Radītas iespējas invalīdiem piedalīties kultūrizglītojošos, atpūtas un sporta pasākumos. Radītas iespējas invalīdiem integrēties sabiedrībā. Pielāgota vide.	Tiesību akti vai grozījumi tiesību aktos. Pielāgotas kultūrizglītojošās, atpūtas un sporta celtnes.	sākot ar 1999.g.	Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija. VARAM Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžets. Investīciju programma

PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums : nodrošināt invalīdu ekonomisko un sociālo aizsardzību.					
1. Izstrādāt pakalpojumu/pabalstu sistēmu, kas nodrošinātu personas speciālās vajadzības (individuālam, ģimenei, kurā ir invalīds).	Radīta sistēma, kas nodrošinātu personai nepieciešamo pakalpojumu vai pabalstu. Radīti jauni pakalpojumi. Radīta atbalsta sistēma invalīdiem un to ģimenēm. Izveidota institūcija, kas nosaka pakalpojumu nepieciešamību. Samazināts vietu skaits speciālajās sociālās aprūpes institūcijās.	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Grozījumi tiesību aktos. Sniegtie pakalpojumi. Jauni pabalsti.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (Sociālās apdrošināšanas departaments, SPD) Pašvaldības	Valsts budžets. Pašvaldību budžets
2. Pilnveidot sociālās palīdzības dienestu darbu.	Radīta sistēma, kas nodrošina invalīdu integrāciju sabiedrībā. Sniegta savlaicīga un nepieciešamā palīdzība invalīdiem un to ģimenēm. Sagatavoti sociālās palīdzības darbinieki. Uzlabots sociālās palīdzības darbs pašvaldībās. Mainīta sabiedrības attieksme pret invalīdiem.	Individuālās sociālās rehabilitācijas programmas. Sniegtie pakalpojumi un palīdzība invalīdiem un to ģimenēm.	sākot ar 1998.g.	Labklājības ministrija (SPD) Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžets
3. Izveidot dienas aprūpes centru tīklu cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem.	Radītas iespējas cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem integrēties sabiedrībā, attīstīt viņu potenciālu. Mainīta sabiedrības attieksme pret cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Izveidots dienas aprūpes centru tīkls. Radīta sistēma, kas ļauj samazināt vietu skaitu specializētajos sociālās aprūpes centros.	Dienas aprūpes centru skaits. Dienas aprūpes centru klientu skaits. Piedāvātie pakalpojumi.	1998.-	Labklājības ministrija (SPD). Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžets

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
4.	Izveidot dienas aprūpes centru un konsultāciju dienestu tīklu psihiski slimiem cilvēkiem.	Radītas iespējas psihiski slimiem cilvēkiem saņemt nepieciešamo palīdzību un integrēties sabiedrībā. Mainīta sabiedrības attieksme pret psihiski slimiem cilvēkiem. Izveidots dienas aprūpes centru tīkls. Izveidoti konsultāciju dienesti. Radīta sistēma, kas ļauj samazināt vietu skaitu specializētajās ārstniecības iestādēs.	Tiesību akti par dienas aprūpes centru un konsultāciju dienestu izveidi. Dienas aprūpes centru skaits. Konsultāciju centru skaits. Piedāvātie pakalpojumi.	sākot ar 1999.g.	Labklājības ministrija (ĀD, SPD). Pašvaldības.	Valsts budžets. Pašvaldību budžets
5.	Izstrādāt mehānismu, kā koordinēt ieinteresēto institūciju darbu, kas veicina un nodrošina invalīdu integrāciju sabiedrībā.	Koordinēts un uzlabots institūciju darbs. Novērsta funkciju un pienākumu dublēšanās.	Izstrādāts darba koordinācijas mehānisms. Tiesību akti par darba koordinācijas mehānisma izveidi.	sākot ar 1999.g.	Visas ministrijas	Valsts budžets

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
Uzdevums : nodrošināt invalīdu tiesības uz juridisko aizsardzību.						
1.	Izstrādāt programmas invalīdu, kuri daļēji vai pilnīgi nespēj realizēt savas tiesības vai pārvaldīt savu īpašumu, īpašuma un citu tiesību aizsardzībai.	Izveidota sistēma, kas nodrošina invalīdu juridisko aizsardzību (personisko un īpašuma aizsardzību). Pilnveidots Bāriņtiesu darbs. Sagatavoti speciālisti.	Tiesību akti vai grozījumi tiesību aktos aizbildnības institūciju pilnveidošanai. Grozījumi tiesību aktos, paredzot rīcības spējas daļēju ierobežojumu. Sniegtie pakalpojumi invalīdiem.	sākot 1999.g. ar	Tieslietu ministrija, Labklājības ministrija	Valsts budžets
Uzdevums: nodrošināt invaliditātes aspekta iekļaušanu visos politikas veidošanas posmos.						
1.	Izveidot pieejamu un vieno informācijas sistēmu (datu bāzi) par invalīdiem.	Izveidota vienota, ticama un pieejama datu bāze par invalīdiem.	Datu bāze.	sākot 1999.g.	LM	Valsts budžets
2.	Veicināt zinātniski pētniecisko darbu fundamentālo un pielietojamo pētījumu jomās.	Izveidota sistēma, kas nodrošinātu zinātniski pētnieciskā darba veikšanu. Samazināti invaliditātes rādītāji. Izveidota zinātniski pētnieciska institūcija (institūts LMA struktūrā).	Tiesību akti par institūcijas izveidi. Veiktais zinātniski pētnieciskais darbs.	sākot 2000.g. ar	Ministru kabinets	Valsts budžets

	PASĀKUMS 1	REZULTĀTS 2	RĀDĪTĀJS 3	TERMIŅŠ 4	ATBILDĪGAIS 5	FINANSES 6
3.	Iesaistīt invalīdu sabiedriskās organizācijas visos lēmumu pieņemšanas etapos.	Izveidota sistēma, kas nodrošina sadarbību starp valstiskajām institūcijām un sabiedriskajām organizācijām.	Invalīdu sabiedrisko organizāciju piedalīšanās konkrētu programmu, tiesību aktu izstrādāšanas procesā.	sākot ar 1999.g.	Visas ministrijas	Valsts budžets. Ārvalstu līdzekļu piesaiste